

Joó Zsófia

Rómától Lisszabonig

Az integrált Európa XXI. századi Afrika-politikája és előzményei

Afrika mozgásban van. Helyzetének nemzetközi szintű megismerése sokat javult az elmúlt években, így láthatóvá váltak a tényleges változások a kontinensen. Ilyen például az Afrikai Unió (AU) és a NEPAD¹ létrejötte, a REC² megerősített szerepe, valamint a politikai vezetők új generációjának megjelenése. Mindez nemzetközi szintű garanciájává válhat Afrikának a fejlett országokkal való kapcsolatában.

Ezekre a változásokra fel is figyelt a világ: számos régió „veszi észre” a fekete kontinentst. Ennek eredménye India nagyfokú gazdasági szerepvállalása, a 2004 óta folyamatosnak nevezhető USA-Afrika kereskedelmi találkozók sora, valamint a sikeresen zárt első kínai-afrikai csúcstalálkozó. A jövőre nézve biztatóan hangzik a 2008-ban először megrendezésre kerülő Japán-Afrika csúcs, továbbá a Dél-Dél tengely erősítésére szerveződő tárgyalássorozat Brazília, Venezuela, és a Dél-afrikai Köztársaság között is példája annak, hogy Afrika végre elindulhat a globális szintű integráció útján.

Ezalatt az Európai Unió (EU) is széles körű kereskedelempolitikai és segélyezési kapcsolatrendszert épített ki a világ fejlődő országaival, elsősorban Afrikával.

Írásomban az EU Afrika-politikáját vizsgálom, mert ez a stratégia – kiegészítve és összefonódva más régiók terveivel – átmeneti vagy akár végleges megoldást is jelenthet Afrika problémáira.

A XX. SZÁZAD: RÓMAI SZERZŐDÉS ÉS A LOMÉI KONVENCIÓK

A Római Szerződés és Afrika

Az Európai Közösség (EK) a kereskedelempolitikai kedvezmények révén nyújtott közvetett segítség mellett közvetlen támogatásokkal is hozzájárult a fejlődő országok gazdasági gyarapodásának elősegítéséhez. E tevékenységeket elsőként a Római Szerződés³ szabályozta, „Fejlesztési együttműködés” cím alatt a 111. és 112. cikkben. A fejlesztési együttműködés fő célja a fenntartható gazdasági és társadalmi fejlődés támogatása, a fejlődő országok világgazdasági integrációjának elősegítése és szegénységük leküzdése volt. Hangsúlyozta, hogy az EK tevékenysége csak kiegészítő, nem pedig helyettesíti a tagországok által kialakított támogatási politikákat. Az EK, illetve tagországainak szerepvállalása már

Fotó: Molnár Krisztián • Szűk sikátor Stonetown-ban (Zanzibár)

ekkor igen jelentős a fejlődő országok segélyezésében: globális szinten Európa a „legbőkezőbb adakozó”, a segélyek fele tőle származott.

A Római Szerződés 131–136. cikkei foglalkoztak az EK-tagországok egykori gyarmataival kialakítható társulás lehetőségével. Eredetileg a társulás jogcímét elsősorban a korábbi francia gyarmatokkal kialakítandó szorosabb kapcsolatok érdekében hozták létre, de később, az EK bővülésével az egykori brit, spanyol és portugál területek is bekerültek ebbe a viszonyrendszerbe. Eredetileg 18 fejlődő ország tartozott az AASM⁴ elnevezésű csoportba. Az első két megállapodást (az I. és II. Yaoundéi Konvenciót⁵) Kamerun fővárosában 1963-ban és 1969-ben írták alá a 18 országgal. Ezek a megállapodások kereskedelmi kedvezményeket és segélyeket biztosítottak a résztvevő fejlődő országok számára: behozatali könnyítéseket kaptak néhány mezőgazdasági termékre vonatkozóan és megnyílt előttük a közösségek piaca. (Horváth 2005: 637)

A gyakorlatban azonban a társulás nem váltotta be a hozzá fűzött (afrikai) reményeket. Ez a státusz nem hordozott magában egyenlőséget és valódi partnerséget, csupán Európából induló – európai praktikussághoz igazodó – reformterveket tartalmazott, melyekben Afrika nem aktív, hanem passzív aktor volt.

A Loméi Konvenciók

A Loméi Konvenciók kereskedelmi és segélyezési megállapodások sorozata az EK és 70 ACP-ország⁶ között (a kedvezményekben tehát nem csupán afrikai, hanem karibi és csendes-óceáni országok is részesültek), melyet először 1975 februárjában írtak alá Loméban.

Az első megállapodás (Lomé I. 1975.) célja egy új együttműködési keret kialakítása volt az EK és a fejlődő ACP-országok, főleg a volt brit, holland, belga és francia gyarmatok, illetve az EK majd az EU között. Két fő szempontja volt: a megállapodások értelmében az ACP-országok EK-ba irányuló ipari és mezőgazdasági exporttermékeinek döntő többsége vámmentessé vált – egyedül a közös agrárpolitika által szabályozott mezőgazdasági termékek számára versenyt támaztó import előtti akadályokat nem számolták föl. Preferált termékek elsősorban a cukor és a marhahús voltak. A konvenció másik lényeges eleme a fejlesztési segélyek nyújtására vonatkozó kötelezettségvállalás volt: az EK 3 milliárd dolláros keretösszeget határozott meg az ACP-országok segélyezésére, valamint az ott megvalósítandó beruházásokra.

A konvencióban foglaltak újratárgyalására, illetve módosított keret-egyezmények elfogadására háromszor került sor. A Lomé II. (1981. január – 1985. február) értelmében a befektetésre és segélyre szánt összeget 5.5 milliárdra emelték. A Lomé III. kapcsán (1985 márciusában és 1986 májusában) elfogadott kereskedelmi rendelkezések hatására új segélyezési programok léptek hatályba, melyek értelmében az ACP-országoknak jutott összeg 8.5 milliárdra nőtt, valamint e ponttól figyelhető meg a vidéki és mezőgazdasági fejlesztések támogatásának növekvő hangsúlya a programok között. A negyedik konvenciót 1989 decemberében írták alá. Rendelkezései a kilencvenes évek során voltak érvényben. Ötéves határidővel döntés született a segélyezési és befektetési keret 12 milliárd dollárra történő kibővítéséről. Az utolsó Loméban kötött megállapodást 70 ACP-ország írta alá.

A loméi fejlesztéseket nagyrészt az EDF-ből⁷ biztosították, a befektetések az Európai Beruházási Bank segítségével folytak.

Két új eljárás, a Stabex⁸ és a Sysmin⁹ lépett hatályba, melyek célja az APEC-országok (Ázsiai és Csendes-óceáni Gazdasági Együttműködés) kárpótlása volt a mezőgazdasági és ásványi cikkek kedvezőtlen árfolyam-ingadozásai miatt.

2000 júniusában, 25 évvel az első Loméi Konvenció aláírását követően egy új kereskedelmi és segélyezési egyezmény született az EU és 79 ACP-ország között. A Lomé IV-et felváltó megállapodást Cotonou-ról, a benini kormány székhelyéről – itt írták alá a szerződést – nevezték el.

A COTONOU-I PARTNERSÉGI MEGÁLLAPODÁS

A Megállapodás 2000 júniusában jött létre az EU 15 tagállama és 79 ACP-ország között.¹⁰ Miként minden társulási szerződés, a Cotonou-i Megállapodás is az Európai Parlament hozzájárulásával lépett hatályba, 2003. április 1-én. A korábbi egyezmények 5-10 éves hatályidejétől eltérően az új dokumentumot 20 évre kötötték.

Életbelépését tekintve Cotonou már a XXI. századhoz köthető, mégis csak „előfutára” az EU új Afrika-stratégiájának. Meghadja ugyan a Római Szerződésben foglalt úgynevezett társulási formát és a lomái támogatási rendszert, viszont még hiányzik belőle az a sokoldalúság, egység és új megközelítés, amely a későbbi évek politikájára jellemző lesz.

A kétpólusú világtrend megszűnése arra kényszerítette Európát, hogy új ideológiát dolgozzon ki az afrikai segélyezési programok folytatásához. A „kommunista veszély” elhárulásával új érvek kellettek a tagállamok és a lakosság ösztönzéséhez. Így kerültek a politikai szempontok helyére más követelmények, lásd demokrácia-védelem, szegénység és éhezés elleni harc, emberi jogok érvényre juttatása, joguralom tisztelete, megfelelő politikai vezetés fontossága, gazdaság és infrastruktúra korszerűsítése, valamint a lemaradó területek felzárkóztatása.

A Megállapodás szerint az EU 2001-2005 között 13,5 milliárd eurót folyósított az aláíró ACP-országoknak az EDF-en, továbbá 1,7 milliárd eurót az Európai Beruházási Bankon keresztül (Horváth 2005:126).

A Cotonou-i Megállapodás célja – az előző egyezményekhez hasonlóan – a fenntartható fejlődés támogatása és az ACP-országok integrálása a világgazdaságba. Mégis sokkal szélesebb spektrumú az Európa és Afrika között aláírt hagyományos fejlesztési egyezményeknél: az innovációs stratégiák és a szegénység elleni harc mellett a politikai párbeszéd áll a cotonou-i egyezmény középpontjában.

Legfontosabb alapelvei ennek megfelelően:

- egyenjogú partnerség a fejlesztési politika kidolgozásában (az egyes országok maguk szabhatják meg, hogy társadalmuk és gazdaságuk miképpen fejlődjön);
- párbeszéd és kölcsönös kötelezettségek (a megállapodás nem csak közvetlen és közvetett anyagi segítséget takar, hanem a szerződő feleknek magukra kell vállalni bizonyos kötelezettségeket is – például az emberi jogok tiszteletben tartását –, melyek érvényesülését folyamatos párbeszéd és ellenőrzés vigyázza);
- heterogenitás és testreszabottság (az egyezmény igazodik az egyes országok fejlettségi szintjéhez, társadalmi berendezkedéséhez, gazdasági tulajdonságaihoz, szükségleteihez és hosszútávú fejlesztési stratégiájához, stb.).

Politikai szempontból a Cotonou-i Megállapodás szorosabb együttműködésre törekszik az EU és az ACP-országok között. Ezért kulcsfontosságú a folyamatos politikai párbeszéd, mely eddig mellőzött dimenziókra is kiterjed. Ilyenek többek között a fegyverkereskedelem felszámolása, migráció, béke és biztonság, valamint az emberi jogok védelme.

Az igazságos kormányzás elve is kiemelt szerepet kap a Megállapodásban. Az erőszak és korrupció – amelyek a fejlődés lassulásához vagy teljes leállításához vezethetnek – elleni határozott fellépés alapeleme az adott ország és az EU stratégiájának. A Megállapodásban foglaltaknak megfelelően súlyos korrupció vagy megvesztegetések maguk után vonhatják a segélyezés felfüggesztését (Brown 2002).

A cotonou-i elvek szükségszerűek és egyben igen hangzatosak, a gyakorlatban mégis nehezen megvalósíthatók. Nem csupán a konkrét programponatok véghezvitele okoz nehézséget, vannak sokkal elméletibb, elemibb gondok is: önmagában maga az „állam” – mint fogalom és mint intézmény – elég képlekeny Afrikában. Semmiképpen nem beszélhetünk itt az európai államdefinícióról, hiszen a határok, a nemzetségek, maguk az etnikai viszonyok is gyakran tisztázatlanok (vagy legalább is a nemzetközi állampolitikai elgondolások mentén nem kezelhetők). Kevés az olyan központi kormányzat, amely az ország teljes területén elismert és elfogadott. Így pedig nehéz az európaiak által javasolt – és ott működőképes – struktúrákat alkalmazni.

Mindezek ellenére, a Cotonou-i Partnerségi Megállapodás új lehetőségeket, távlatokat nyitott az euroafrikai kapcsolatokban, melyek az ezredforduló után tovább fejlődhetnek.

A XXI. SZÁZAD ÚJ STRATÉGIÁJA

Bár az XX. századi fejlesztési programok és megállapodások jó irányba mutatónak nevezhetők, mégsem sikerült Afrika igazi problémáit – még csak átmenetileg sem – megoldani. Az ezredfordulóra nem tűnt el az éhezés, a szegénység, a korrupció és a gazdasági lemaradás. Szükségessé vált tehát az „Afrika-kérdés” globális szintű felülbírálat és átértékelése – melyet maguk az afrikai vezetők is felismertek. Ez a szellemiség nyilvánul meg a Kairói Deklaráció¹¹ legelső pontjában:

„Évszázadokon keresztül léteztek kötelékek Afrika és Európa között. [...] Az új és gyors globalizációs trend fényében úgy döntöttünk, hogy – kölcsönös érdekeinknek megfelelően – megerősítjük ezeket a kötelékeket, hogy ez mindkét régió előnyére váljon. Célunk egy új stratégiai dimenzió kialakítása [...] a XXI. századra az egyenlőség, tisztelet, szövetség és együttműködés szellemében”.¹²

Afrika helyzetének komolyságát Európa is felismerte. Az EU egy új, átfogóbb programot dolgozott ki, mely a XX. század eredményein alapul, de megannyi újítást, fejlesztést is önmagában hordoz. Javier Solana az új stratégiáról írt közleményében (Brüsszel, 2005. november 21.) az alábbiak szerint összegezte a felülvizsgálat fontosságának okait:

- Az előző politikák kudarcai és hiányosságai (megduplázódott a napi egy euró alatti bevételből élők száma, valamint továbbra is jellemzőek a konfliktusok és a krónikus instabilitás Afrika egyes részein).
- Bátorítani kell minden Afrikából kiinduló kezdeményezést (az AU létrehozása, és folyamatos működése hűen tükrözi az afrikaiak szándékát saját kontinensük problémáinak megoldása terén).
- Változások történtek az EU-n belül (figyelembe kell venni, hogy nemcsak Afrika, hanem maga az EU is átalakult az utóbbi években, hiszen 2005-re már 25 tagú szervezeté nőtte ki magát. Ez fokozta az EU potenciális politikai és gazdasági hatását, azonban a tagállamok megnövekedett száma egyben kihívást is jelent a transzkontinentális segítségnyújtás tekintetében).
- Azokra a kihívásokra, melyekkel az EU az elkövetkező 10-15 évben szembesül majd – migráció, energia, politikai izslám, terrorizmus és klímaváltozás – Afrikában is fel kell készülni.
- A figyelem középpontjába kell állítani a fejlődés, a béke, a biztonság és az emberi jogok közötti szoros kapcsolatot.¹³

Az Afrika-politika felülvizsgálatának eredménye egy új meglátás, a problémák specifikusabb megközelítése és kezelése, melyek túlmutatnak a korábbi törekvéseken.

Hosszú ideig az EU kapcsolatai Afrikával túlságosan töredeztettek voltak mind politikai, mind kivitelezési szempontból: az EU-tagállamok és az Európai Bizottság különböző szakpolitikai és intézkedései, a kereskedelmi együttműködés és a gazdaságfejlesztési együttműködés, a hagyományosabb társadalmi és gazdaságfejlesztési erőfeszítések és a stratégiai szakpolitikák miatt. Az új, XXI. századi Afrika-politika célja tehát az, hogy átfogó, integrált és hosszú távú keretet biztosítson az EU-nak az afrikai kontinenssel való kapcsolatai kiépítésében.

Európa részéről a kiindulási pont is új: bár Afrikának több arca, sokszínű történelme és eltérő igényei vannak, a közelmúlt egész kontinentst átívelő, integráló politikai, gazdasági és kulturális törekvései következtében – amelyek elsősorban az Afrikai Regionális Gazdasági Közösségek által előmozdított lépésekben, valamint az AU és a NEPAD létrejöttében nyilvánulnak meg – az EU Afrika-stratégiája első ízben kezeli Afrikát egy egységként, egy entitásként.

Az új politika tovább erősíti a kibővült Európa és a kibontakozóban lévő új Afrika közötti szilárd stratégiai partnerséget.¹⁴

A stratégia továbbra is hangsúlyozza a kapcsolatok alapjául szolgáló irányelveket, nevezetesen az egyenlőséget, a partnerséget, a szubszidiaritást, a szolidaritást és a kölcsönös felelősséget.

Mindezekon felül az igazságos kormányzás (good governance), az átláthatóság, a béke és biztonság, az emberi jogok védelme és a szegénység elleni harc is központi tényezővé vált.

Elegendhetetlen továbbá, hogy „az EU afrikai kapcsolatait egyre inkább a párbeszéd jellemezze, ami különböző szerződéses megállapodásaink alapját képezi” (Az Európai Közösségek Bizottságának Összefoglalója. Brüsszel, 2005.12.10.).

Ezen kívül figyelembe kell venni egyrészt az eltérő gazdasági és társadalmi helyzeteket az egyes afrikai országokban, másrészt az egyes aktorok EU-val kiépített különböző szerződéses kapcsolatait.

AZ ÚJ POLITIKA LEGFONTOSABB DIMENZIÓI

Az európai uniós támogatások a stratégia fejlesztésére

Az új Afrika-stratégia egyik pillére a partnerség. Ez azt jelenti, hogy a programot csak az afrikaiakkal együtt lehet kidolgozni és keresztülvinni. Cél, hogy a reformokat ők maguk hajtsák végre. Az európai támogatás csak akkor hozhat eredményt, ha az afrikai partnerek kellő politikai akarattal és igyekezettel működnek közre. Ehhez pedig elengedhetetlen a zavartalan, zökkenőmentes intézményi munka, a szervezetek folyamatos működése.

Ennek értelmében az EU 2005-ben 55 millió eurónak megfelelő összeget biztosított az AU-nak, mint intézménynek a támogatására.¹⁵

A 10. EDF a 2008-2013-as periódusra 22.7 milliárd eurót szán világszerte a fejlődő területek támogatására. Ennek az összegnek a 90%-a a szubszaharai Afrikát illeti, célja a stratégia gyakorlati megvalósítása regionális szinten (Brown 2002).

Emberi jogok védelme és igazságos kormányzás

Az új Afrika-stratégia nagy hangsúlyt fektet az emberi jogok védelmére és betartására, valamint az igazságos kormányzásra. Gyakorlati megközelítésben ez a civil társadalom konszolidálását, a parlamentek megerősítését, törvényhatóságokat érintő decentralizációs programok indítását jelenti.

Sajnos több esetben továbbra is előfordul az emberi jogok megsértése, a demokratizálódás ellehetetlenítése és a jogrend támadása. (Ilyen problémák adódtak Guineában, Mauritániában, Togóban és Zimbabweben). Ezen országokkal kiemelt politikai párbeszédet folytat az EU, egyúttal nyomásgyakorlóként próbál fellépni a visszasságok leküzdése érdekében.

Fotó: Molnár Krisztián • Új szállítmány érkezett Zanzibár kikötőjébe

A stratégia értelmében az államvezetést holisztikusan kell támogatni, ami a kormányzat és a civil társadalom közötti kapcsolatok erősítését és a parlamenti választások lebonyolításában való közreműködést jelenti. A demokratizálódás folyamatát az EU a választások felügyeletén keresztül kívánja támogatni, bár egyetért azzal, hogy a rendszeresen megtartott parlamenti választások még nem egyenlőek a demokráciával. A megválasztott kormányzatok átláthatóságára és korrupciómentességére is szükség van ahhoz, hogy meg tudják őrizni támogatottságukat az egész ország területén.

A civil szektor támogatása

A stratégia egyik újdonsága a civil szektor felé való nyitás. Ez a gazdasági fejlődés motorja lehet, amennyiben sikerül a magánszektort bevonni a fejlesztéspolitikába. A regionális nem-kormányzati szervezetek gyakran nagyobb támogatásnak és bizalomnak örvendenek, mint az egyes kormányzatok szervei, valamint jobban ismerik és kezelik a helyi viszonyokat, lehetőségeket. Ezzel a tudásanyaggal pedig hasznos tanácsadói lehetnének a központi vezetésnek, amennyiben sikerülne a két oldal közötti kapcsolatot szorosabbra fűzni. Általános jelenség azonban a civil szektor pénzhiánya és ebből következő munkaképtelensége. Ezért fontos lenne az EU-s támogatásokhoz való hozzáférést a nem-kormányzati szereplők számára is lehetővé tenni.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a civil szféra támogatása nem véletlenül jár gyerekcipőben. Olyan területeken, ahol az állam és/vagy a kormányzat is identitászavarral küszködik, ott általában

a magánszektor is átláthatatlan. Nehéz felderíteni a különböző szervezetek összefonódásait és érdekeltségeit, szinte lehetetlen nyomon követni az egyes politikusok – vagy a politikuskárdához közel álló üzletemberek – cégalapításait és egyéb ügyleteit (Benkes 2006). Ez a bizonytalanság pedig nem kedvező semmilyen szempontból, az EU-s támogatásokat is távol tartja.

Az EU továbbá elismeri, hogy Afrikának a mainál sokkal több külföldi befektetőre van szüksége a gazdasági növekedés előmozdításához, melyhez azonban az afrikai privát szektornak láthatóbbá kell válnia Európa számára.

Béke és biztonság

A stratégiában kulcsfontosságú szerep jut az egyes országok konfliktusmegelőző, -kezelő és -megoldó képességének fejlesztésére. Fontos szempont, hogy a jövőben Afrika képessé váljon egyedül, önerőből békéjét és biztonságát szavatolni.

Ennek megfelelően a Bizottság úgy döntött, hogy megemeli az Afrikai Béke Alap (African Peace Facility) támogatását rövid távon 50 millió euróval, hosszú távon pedig flexibilis és fenntartható anyagi juttatásokkal: egyes tervek szerint az Afrikai Béke Alap 2008-2010 között mintegy 300 millió eurós összeget kapna a 10. EDF-ből.

A távolabbi elképzelésekben szerepel továbbá egy Afrikai Készenléti Haderő (African Standby Force) felállítása.

Fotó: Molnár Krisztián
A 2000-es nemzetközi
egyetemista találkozó helyi
résztevői
Dar es Salaam

Az EU fontosnak tartja, hogy koherensen lépjen fel Afrikában a konfliktusmegelőzés, -kezelés és -megoldás területén. Ennek megfelelően, az EU 242 millió eurót juttatott a darfuri AU misszióknak.

Az Európai Bizottság és a Tanács Főtitkársága együttesen törekednek egy terrorizmus-ellenes központ (CATER) kialakítására az AU területén.¹⁶

Regionális integráció és kereskedelem

Az Európai Tanács megfogalmazása szerint, az afrikai fejlődés egyik kulcsa a gazdasági együttműködés és integráció. A gyors, fenntartható és testreszabott gazdasági növekedés elengedhetetlen a szegénység leküzdéséhez és a további fejlődéshez. Ehhez alapvető feltétel a kereskedelem fejlesztése és a fokozott gazdasági integráció az afrikai régiókon belül. Ez az integráció eredményezheti a nagyobb piacok kialakulását és a kiaknázható gazdaságok számának növekedését. Mielőbbi elfogadást igénylő, a külföldi befektetőkre vonatkozó átlátható, kiszámítható gazdasági szabályokra van szükség az afrikai piacok növekedéséhez.

A cél Afrika világgazdaságba való integrálása, melyhez szükség van a regionális és az interkontinentális kooperáció teljes kiépülésére, valamint visszafordítására. Afrika és Európa fontos kereskedelmi partnerei egymásnak, mely kapcsolatot a szabad piacot gátló akadályok további leépítésével lehet mélyíteni.

Az infrastruktúra fejlesztése

A kontinentális és regionális szintű összeköttetés érdekében fontos az EU infrastrukturális beruházásainak serkentése, valamint az infrastrukturális fejlesztéssel foglalkozó programok támogatása. E területen vizsgálni kell a már kiépült rendszerek, hálózatok hiányosságait, összehangba kell hozni a különböző fuvarozási politikákat és ki kell fejleszteni határokon átvéelő, illetve helyi energiahálózatokat. Erre a tervek szerint körülbelül 5.6 milliárd euró áll majd rendelkezésre a 10. EDF-ből. A 2006-ban megalakult ACP Energia Alap (ACP Energy Facility) 220 millió euróval támogatta a határokon átvéelő összekapcsolódás megvalósítását és a regionális energiaközpontok kapacitásnövelését. A vízi infrastruktúrák fejlesztésének költségeit elsősorban az ACP-EU Víz Alapból fedezik, mely támogatja az országok közötti vízmenedzsmentet, a folyómeder-szabályozást és a nemzeti-regionális szintű befektetéseket is. Az Alap 500 millió euró költségvetéssel működik.

Az életszínvonal növelése

Az átlagos afrikai életszínvonal növelésére – egészségügy, oktatás, környezetvédelem, migráció, szegénység és éhezés elleni harc – hosszútávú programot dolgozott ki az EU.

Az új stratégia a különböző betegségek – mindenekelőtt AIDS, malária és TBC – elleni harcot országos szinten, a helyi viszonyokhoz igazodva kezeli. Cél az új megfertőzések számának csökkentése, hozzáértő kórházi személyzet biztosítása és az egészségügyi rendszerek reformja. Erre elsősorban a GFTM biztosít mintegy 90 millió euró anyagi támogatást.¹⁷

A közoktatás területén az EU támogatja azon afrikai kezdeményezést, mely szerint 2015-től minden iskolás korú gyermek szabad és minőségi alapképzésben részesüljön.¹⁸

A felsőoktatásban a Nyerere-csereprogram és az Erasmus Mundus ösztöndíjak¹⁹ támogatása a fő vezérelv, mely segítségével egyre több afrikai hallgató bővítheti tudását Afrikán belül és kívül.

A migráció is kiemelt téma az EU-AU tárgyalásokon. Szükség van jobb megértésre és sikeresebb gyakorlati együttműködésre a migrációs témákban, beleértve a legális és illegális költözési, vándorlási mozgalmakat. A migráció az afrikai országok fejlődésének előnyére válhat, ugyanakkor hátrány is lehet, amennyiben nem sikerül legyőzni az emberkereskedelmet, illetve felszámolni az egyes területeken dúló fegyveres összetűzéseket.

Az ENSZ Millenniumi Fejlesztési Célok elérésének támogatása

Az EU XXI. századi Afrika-politikájának egyik kiemelt prioritása, hogy hozzásegítse a fekete kontinentet a 2000-ben 189 ENSZ-tagállam – köztük számos afrikai állam – által aláírt millenniumi egyezmény céljainak eléréséhez. A nyolc pontban összegzésre került alapelveket világszerte elfogadták az országok és a vezető fejlesztési intézmények, melyek 2015-ig adtak haladékot a megvalósításra.

A nyolc Millenniumi Fejlesztési Cél:

- Véget vetni a súlyos szegénységnek és éhínségnek (a napi egy dollárnál kevesebből élők és az éhínségtől szenvedők arányát felére csökkenteni).
- Megvalósítani a mindenkire kiterjedő alapfokú oktatást.
- Előmozdítani a nemek közötti egyenlőséget, és segíteni a nők felemelkedését.
- Csökkenteni a gyermekhalandóságot (kétharmad résszel az öt éven aluliaknál).
- Javítani az anyák egészségügyi ellátását (háromnegyed résszel csökkenteni a gyermekágyi halandóság arányát).
- Küzdeni az AIDS, a malária és más betegségek ellen (megállítani és mielőbb visszafordítani ezek keletkezését).
- Biztosítani a környezeti fenntarthatóságot (felszámolni a nyomorvedeket, egészséges ivóvizet juttatni a nélkülözők számára).
- A fejlesztés érdekében globális partnerség kiépítése (fejlesztetni a nyílt kereskedelmi és pénzügyi rendszereket; nemzeti és nemzetközi intézkedéseken keresztül hatékonyan kezelni a fejlődő országok adósságproblémáit).²⁰

Ezen célok megvalósítása terén Afrika jelentős lemaradással küszködik, melyet önerőből úgy tűnik nem képes megoldani. A szintén kötelezettségeket vállaló EU-nak így többet kell segí-

Fotó: Jasper Kata • Női portré

tenie az MFC-program mielőbbi megvalósításában. A 2015-ös „határidőig” fennmaradó nyolc évben számos előrelépésre kerülhet sor, csak folytatni kell a megkezdett reformokat.

Afrika-politika ma: ahogy a stratégia pillanatnyilag áll

Az Európai Bizottság már 2006 októberében elkészített egy időközi tájékoztatót az eddig elért mérsékelt sikerekről. Figyelemre méltó, hogy a listán szerepelnek olyan eredmények és intézkedések is, melyeket még az új Afrika-stratégia elfogadása előtt rendeltek el. A két fő pillér – béke és biztonság, valamint igazságos kormányzás – szempontjából az alábbiak szerint összegezhetjük a memorandum mondanivalóját:

- A biztonságpolitikai kérdések tárgyalásának folytatása érdekében 300 millió eurót rendeltek a 10. EDF-ből az Afrikai Béke Alaphoz.
- Az Afrikai Készenléti Haderő kialakítását az EU technikailag és anyagilag támogatja.
- A fegyveres konfliktusokat követő gyors rehabilitáció érdekében az EU új keretet állított fel, mely kifejezetten az újjáépítésre és a biztonsági reformokra fókuszál.
- 2006 augusztusában az EB létrehozott egy fejlődő országok kormányzatait érintő kezdeményezést, mely 3 milliárd eurót biztosít az EU számára a kormányzati reformtervek támogatásához. Ebből az összegből 2.7 milliárd euró kerül az ACP-országok projektjeibe.²¹

Fotó: Jasper Kata
Bakkarok, azaz Bakkarról,
a núbiai rajzfilmhősről elnevezett
faszobrocskák turistáknak

Lisszabon, a következő állomás

I dén decemberben, a lisszaboni csúcson kerül sor az új stratégia véglegesítésére, és várhatóan az első akciótervek is napirendre kerülnek. Az afrikai és európai vezetők előreláthatólag egy úgynevezett Egyesített Stratégiát is elfogadnak majd, mely a tervek szerint egy rövid, koncentrált dokumentum lesz, ami politikai irányelvként, vezérfonalként szolgál majd az EU-Afrika partnerség számára.²²

A találkozót már most beárnyékolja némiképp, hogy a brit miniszterelnök, Gordon Brown bejelentette távolmaradását, amennyiben Robert Mugabe, Zimbabwe elnöke is jelen lesz a konferencián.²³ Mugabe részvételét az AU harcolta ki, remélhetőleg ez az incidens azonban nem nyomja rá bélyegét a találkozóra, és a helyzet nem vezet további diplomáciai feszültségekhez.

ZÁRSZÓ

A XXI. század EU Afrika-politikájának sikere abban rejlik, hogy vajon a stratégia képes lesz-e megerősíteni a két kontinens közötti kötődéseket a formális politikai és gazdasági kapcsolatokon túl. Egy széles körű együttműködés megkívánja az afrikai és európai egyetemek, iskolák, parlamentek, városok, önkormányzatok, vállalkozások, ipari létesítmények, szak- és civilszervezet-hálózatok és múzeumok összefogását is.

Ez az új, XXI. századi stratégia még nem forrt ki teljesen. Éppen emiatt könnyelmű lenne egyelőre találgatásokba, esélylatolgatásba bocsátkozni a jövőt illetően. Az ilyen globális méretű fejlesztéseknek évekre – ha nem évtizedekre – van szükségük ahhoz, hogy kimutatható eredményt produkáljanak. Az egyes

programok elméleti, intézményes és szervezeti kialakítása még javában zajlik, a gyakorlati megvalósítás csak ezek után következhet.

Mindenesetre pozitív előjelnek tekinthető, hogy a nem-kormányzati résztvevők, a pánafrikai és európai parlamentek nagy érdeklődést tanúsítanak a stratégia iránt. ☀

JEGYZETEK

- ¹ NEPAD: New Partnership for Africa's Development – Új Partnerség Afrika Fejlődéséért.
- ² REC: Regional Economic Communities – Afrikai Regionális Gazdasági Közösségek.
- ³ A Római Szerződést hat nyugat-európai állam írta alá 1957. március 25-én Rómában, ezzel létrehozva az Európai Gazdasági Közösséget. lásd: <http://eur-lex.europa.eu/hu/treaties/index.htm>
- ⁴ AASM: Associated African States and Madagascar – Társult Afrikai Államok és Madagaszkár.
- ⁵ A Yaoundéi Egyezmények (1964–69. és 1969–75.) a Hatok és a 18 tagú AASM közötti kereskedelmi és támogatási megállapodás volt. Az egyezmény 1964 júniusában lépett hatályba, 1969-ben újratárgyalták, majd az I. Loméi Konvenció 1975-ben hatályon kívül helyezte.
- ⁶ ACP: African, Caribbean and Pacific Countries – Afrikai, karib-tengeri és csendes-óceáni térség országai.
- ⁷ EDF: European Development Fund – Európai Fejlesztési Alap.
- ⁸ Exportból származó bevételek stabilizálását szolgáló alap. Feladata az egy-két termék kivitelének alakulásától nagymértékben függő országok exportjövödelmének stabilizálása.
- ⁹ Bányászati kitermelés csökkenése esetén támogatást biztosító alap. Azoknak az országoknak nyújt támogatást, amelyek kivitelében az ásványok, energiahordozók, ill. nyersanyagok részesedése eléri a 20%-ot, és a legutóbbi négy év alatt ezek kitermelése legalább 10%-kal esett vissza (Palánkai 1999).

- ¹⁰ A 2000-es aláíráskor még csak 77 tagja volt az ACP-országok szövetségének, Kuba és Kelet-Timor 2003-ban, annak hatályba lépése után parafrázta a dokumentumot.
- ¹¹ A Kairói Deklarációt a 2000. április 3–4-én tartott Afrika-Európa Csúcson írták alá Kairóban.
- ¹² <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/CAFRAD/UNPAN002865.pdf>
- ¹³ http://ue.eu.int/solana/contribution_solana_eu_strategy_for_africa.pdf Ez utolsó pontnak fontosságát hangsúlyozza Kofi Annan híres mondata (BBC, 2005.04.17.): „Nem élvezhetjük a fejlődést biztonság nélkül, nem élvezhetjük a biztonságot fejlődés nélkül, és egyiket sem élvezhetjük az emberi jogok tiszteletben tartása nélkül”.
- ¹⁴ Tunézia, az ENP csoport (European Neighbourhood Policy – Európai Szomszédsági Politika) tagjaként aggodalmát fejezte ki a 2004-es EU-bővítés miatt. A csoport tagjai kimagasló módon részesültek (részesülnek) a különböző EU alapok juttatásaiból, és a tunéziai vezetés az új tagországok felvételében saját kiemelt státuszuk elvesztését látta.
- ¹⁵ Joint progress report by the EC and the General Secretariat of the Council on the implementation of the EU strategy for Africa.
- ¹⁶ CATER: African Centre for Study and Research on Terrorism – Terrorizmus Tanulmányozó és Kutató Afrikai Központ.
- ¹⁷ GFTM: Global Found to fight AIDS, TBC and Malaria – Egy olyan világszervezet, amely e három betegség elleni harcban támogatja a rászoruló területeket világszerte.
- ¹⁸ <http://www.auswaertigesamt.de/diplo/de/Aussenpolitik/RegionaleSchwerpunkte/Afrika/EU-AfrikaStrategie.html#t3>
- ¹⁹ A volt tanzániai elnökről, Julius Nyereréről elnevezett kezdeményezés, valójában hallgatók csereprogramja afrikai egyetemek és kutatási intézetek között, míg az Erasmus Mundus fő célkitűzése az uniós felsőoktatási képzés minőségének továbbfejlesztése, és harmadik világbeli országokkal történő partnerségi együttműködés segítségével a kultúrák közötti megértés elősegítése.
- ²⁰ <http://www.un.org/millenniumgoals/>
- ²¹ http://www.die-gdi.de/die_homepage.nsf/6f3fa77ba64bd9ec12569cb00547f1b/

fa3dec97006fa14ac12570fb002cc3ea/\$FILE/Internetfassung-DiscPaper%2018.2006%20Klingebiel%20et%20al.pdf

²² http://ec.europa.eu/development/ICenter/Pdf/2007/Communication-EU-Africa-Communication_357_EN.pdf

²³ Nagy-Britannia és Zimbabwe között a 2002 óta fagyos a viszony. Az akkori brit külügyminiszter, Jack Straw kétségbe vonta az éppen zajló zimbabwei választások demokratikus voltát, és elítélte a hararei parlament által szavazás nélkül elfogadott nemzetközi jogsértő sajtótörvényt. Nagy-Britannia javasolta Zimbabwe kizárását a Nemzetközösségből, de az indítványt – a többség támogatása hiányában – elvetették.

FELHASZNÁLT IRODALOM

BENKES MIHÁLY

2006 *Helyzetkép Fekete-Afrikáról*. A Történelemtanári Továbbképzés Kiskönyvtára XLIII. ELTE BTK, Budapest

BROWN, WILLIAM

2002 *The European Union and Africa*. I.B.T. Publishers, London

FAGE, J. D. AND TORDOFF, W.

2004 *Afrika története*. (Antóni Csaba ford.) Osiris Kiadó, Budapest

HOLLAND, MARTIN

2002 *The European Union and the Third World*. Palgrave, New York

HORVÁTH JENŐ (SZERK.)

2005 *Világpolitikai lexikon*. Osiris Kiadó, Budapest

PALÁNKAI TIBOR

1999 Fejlődő országokkal kialakított kapcsolatok. In: *Európa Kislexikon*, BKE Vezetőképző Intézet, Budapest

WRIGHT, STEPHEN

2003 *African foreign politics*. Westview Press, Boulder.

Az AHEAD Global Kht. keretei között működő AHEAD Africa magyar vállalatok érdekszövetsége.

Az Ahead Africa célja a Magyarország és Afrika közötti kereskedelmi-gazdasági kapcsolatok fejlesztése. Tudatában van ugyanakkor a politikai, kulturális-tudományos és civil kapcsolatok fontosságának is. Ennek megfelelően üdvözlő és lehetőségeihez mérten támogatja a fontos szerepet betöltő és nagy múltra visszatekintő magyar Afrika-kutatás megerősödését.

H-1055 Budapest, Szalay utca 2.
E-mail: info@ahead.hu
Tel.: +36-1 311-1266
Fax: +36-1 331-0662
www.ahead.hu

Nemzetközi tapasztalatokkal rendelkező tagvállalatai elsősorban az alábbi területeken keresik az együttműködést afrikai partnereikkel:

- Építőipar,
- Mezőgazdaság,
- Információ-technológia,
- Egészségügy,
- Élelmiszeripar,
- Energetika,
- Vízgazdálkodás.

További információért, kérjük, keressen minket!